

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

Сладких Ірина Анатоліївна

УДК 378.09-054.6-057.87(043.3)

**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ
ГРУП ДОВУЗІВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ ДО НАВЧАННЯ
У ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Вінниця – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут», Міністерство освіти і науки України, м. Харків.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Ігнатюк Ольга Анатоліївна,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»,
кафедра педагогіки і психології
управління соціальними системами, професор, м. Харків.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Петрук Віра Андріївна,
Вінницький національний технічний університет,
кафедра вищої математики, професор, м. Вінниця;

кандидат педагогічних наук, доцент
Резван Оксана Олексіївна,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди, докторант кафедри теорії і
методики професійної освіти, м. Харків.

Захист відбудеться 21 січня 2014 р. о 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21001, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, 2-ий корпус, зала засідань.

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (21001, м. Вінниця, вул. Острозького, 32).

Автореферат розісланий 20 грудня 2013 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Коломієць А.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. В умовах суспільних трансформацій і входження України до європейського освітнього простору актуальність і значущість завдань, що постали перед вищою школою, потребують розуміння процесів з підготовки висококваліфікованих і конкурентоздатних фахівців, у тому числі й іноземних громадян. Так, Законом України «Про вищу освіту» передбачається сприяння держави міжнародному співробітництву, стратегічним завданням якого є «вихід на ринок світових освітніх послуг». Пріоритети загальноєвропейської освіти полягають у наданні студентам знань про спільну європейську спадщину, вмінь адаптуватися до життя й навчання в країнах Європи, бути мобільними, соціально активними, здатними до комунікації та захисту своїх прав. Тому проблема якісної підготовки іноземних фахівців набуває нині особливого значення. Міжнародна освітня діяльність є істотним компонентом у підвищенні академічного рейтингу навчального закладу. Особливості організації навчання студентів-іноземців в Україні на сучасному етапі проявляються, *по-перше*, в децентралізації їхнього навчання в Україні; *по-друге*, в здійсненні набору студентів-іноземців безпосередньо навчальними закладами; *по-третє*, в скороченні термінів навчання українській та російській мовам студентів-іноземців у зв'язку з їхнім пізнім прибуттям до вищих технічних навчальних закладів (ВТНЗ); *по-четверте*, в зміні контингенту студентів-іноземців.

Особливе значення для майбутніх студентів-іноземців має довузівська підготовка, у форматі якої вони здобувають знання для подальшого успішного навчання у вищих навчальних закладах (ВНЗ). Однак готовність студентів-іноземців до навчання – це не тільки академічні знання. Найважливішими якостями майбутнього фахівця мають бути професіоналізм, широка ерудиція, висока культура та моральність. У навчанні студентів-іноземців груп довузівської підготовки (СІГДП) за інженерно-технічною спеціальністю діяльність викладачів має конкретне завдання й визначає основну мету: виховати молоду людину, яка жила б в особливих для своєї батьківщини соціальних умовах; прилучити до нашого способу життя; розкрити всі якості особистості та підготувати до подальшого успішного навчання за обраним нею фахом у ВНЗ. Процес навчання має бути спрямованим на розвиток тих рис особистості СІГДП, що закладені в ньому генетично, детерміновані особливостями мислення, ментальністю та навіть темпераментом, який властивий представникам тієї чи іншої національності.

Дослідженню шляхів удосконалення підготовки іноземних громадян присвячено чимало праць українських і зарубіжних педагогів і психологів: Л. Рибаченко, Я. Кміт, Н. Булгакова, О. Палка, А. Шевченко, О. Резван, Л. Хаткова, О. Тетяниченко, О. Євдокимова, О. Борисенко, Дін Сінь, Ши Сі Нін, Т. Дементьєва, М. Олефір, Н. Терещенко, О. Ременцов, О. Суригін, О. Ареф'єв, Г. Тохтар, В. Бондаренко, Л. Безкоровайна, В. Штиленко, М. Бондарчук, І. Жогіна, І. Ясницька, Т. Шмоніна, С. Калашникова, А. Горошенко та ін.

Однак, незважаючи на багатоплановість психологічних і педагогічних досліджень у галузі міжнародної освіти, ступінь дослідження проблеми формування готовності студентів-іноземців до подальшого навчання у ВТНЗ є недостатньою. Виникає необхідність в обґрунтуванні поняття «готовність студентів-іноземців груп

довузівської підготовки до навчання у ВТНЗ», як результату довузівської підготовки та в розробленні моделі формування цієї готовності. Аналіз проблематики наукових досліджень професійної освіти студентів-іноземців стимулює подолання наявних суперечностей:

- між сучасними суспільними вимогами, що характеризуються потребою підготовки конкурентоспроможного, комунікабельного, мобільного, соціально активного фахівця, та недостатнім науковим обґрунтуванням шляхів розвитку довузівської підготовки студентів-іноземців у системі фахової вищої освіти;

- між потребою вдосконалення довузівської підготовки студентів-іноземців до навчання у ВТНЗ та відсутністю науково-методичного супроводу визначення науковообґрунтованих організаційних та педагогічних умов, принципів, технологій формування готовності студентів-іноземців груп довузівської підготовки до навчання у ВТНЗ;

- між багатогранним накопиченим вищою технічною школою України досвідом практичної підготовки студентів-іноземців упродовж понад 60-ти років та браком спеціальних досліджень з питань теорії і методики професійної освіти студентів-іноземців груп довузівської підготовки.

Отже, пошук шляхів подолання визначених суперечностей, соціальна значущість і необхідність формування готовності до подальшого навчання у ВТНЗ студентів-іноземців зумовили вибір теми нашого дослідження: *«Формування готовності студентів-іноземців груп довузівської підготовки до навчання у вищих технічних навчальних закладах».*

Зв'язок дисертаційного дослідження з науковими програмами, планами й темами. Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Вона є складовою дослідницьких тем «Розробка методології формування психологічної готовності майбутніх фахівців технічного університету до професійної діяльності (РК № 0107U000600), «Формування управлінської гуманітарно-технічної еліти у ВТНЗ з використанням інноваційних педагогічних технологій» (РК № 0110U4001253) та «Розробка моделі формування готовності студентів-іноземців до навчання у ВТНЗ України» (госп. догов. № 87360). Тема дисертації затверджена вченою радою факультету інформатики та управління Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (протокол № 4 від 9.11.2010 р.) та узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології НАПН України (протокол № 4 від 26.04.2011 р.).

Мета дослідження – розробити та експериментально перевірити ефективність структурно-функціональної моделі формування готовності студентів-іноземців груп довузівської підготовки до навчання у ВТНЗ, науково обґрунтувати структурні компоненти моделі та їхні зв'язки.

Об'єкт дослідження – довузівська підготовка іноземних громадян за інженерно-технічною спеціальністю (напрямом навчання).

Предмет дослідження – формування готовності студентів-іноземців груп довузівської підготовки до навчання у ВТНЗ.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що ефективність процесу формування готовності студентів-іноземців груп довузівської підготовки до навчання у ВТНЗ,

незалежно від терміну навчання та попередньої базової підготовки, може бути забезпечена за таких умов:

- спрямованість довузівської підготовки на формування в СІГДП мотиваційної, адаптаційної, теоретичної та практичної готовності до подальшого навчання у ВТНЗ;
- забезпечення оволодіння майбутніми студентами-іноземцями технічного ВНЗ знаннями про сутність, види та організаційні форми навчання;
- засвоєння СІГДП досвіду використання набутих знань, умінь та навичок у практичній навчально-пізнавальній діяльності;
- наявність педагогічного супроводу формування готовності СІГДП до навчання у ВТНЗ.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати стан формування готовності студентів-іноземців груп довузівської підготовки до навчання у ВТНЗ.
2. Обґрунтувати поняття «готовність студентів-іноземців груп довузівської підготовки до навчання у ВТНЗ» та здійснити його структурно-компонентний аналіз.
3. Визначити критерії й показники рівнів сформованості готовності студентів-іноземців груп довузівської підготовки до навчання у ВТНЗ.
4. Розробити, науково обґрунтувати модель та експериментально перевірити ефективність педагогічних умов формування готовності студентів-іноземців груп довузівської підготовки до навчання у ВТНЗ.

Методологічну основу дослідження становлять положення теорії наукового пізнання; концептуальні положення педагогіки і психології щодо провідної ролі діяльності у формуванні особистості; педагогічні теорії розвитку й саморозвитку професійно важливих якостей особистості в процесі діяльності; принципи організаційно-педагогічної діяльності; сучасні уявлення про цілісність і загальний зв'язок явищ навколишнього світу, про творчу активність особистості як суб'єкта власної діяльності, про сутність освіти як соціального явища і її ролі в особистісному розвитку людини.

Теоретичну основу дослідження становлять концептуальні положення щодо: *формування особистості як суб'єкта власної життєдіяльності й відносин* (А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський); *розвитку університетської освіти* (В. Биков, В. Гриньова, Р. Гуревич, І. Зязюн, В. Кремень, О. Романовський, Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, О. Шестопалюк); *неперервної професійної освіти* (Б. Гершунський, О. Мещанінов, Н. Ничкало); *теорії та методики професійної освіти* (О. Акімова, О. Джеджула О. Коваленко, А. Коломієць, В. Клочко, В. Лозова, В. Петрук, О. Пономарьов, О. Попова, Г. Тарасенко, В. Шахов, Л. Штефан); *міжособистісних відносин у поліетнічних групах з огляду на успішність навчальної й психофізіологічної адаптації студентів* (В. Костомаров, О. Митрофанова); *педагогічних технологій* (В. Безпалько, В. Євдокимов, О. Іонова, О. Пехота, І. Прокопенко, Г. Селевко); *методики формування правової культури* (В. Безбородий, М. Подберезський); *компетентного підходу до підготовки студентів у ВНЗ* (О. Бондаревська, Е. Зеер, І. Зимняя, С. Золотухіна, А. Хуторської, С. Шишов); *культурно-історичного розвитку особистості* (Л. Виготський, О. Леонтев), які розкривають взаємозв'язок мови, культури й особистості; *становлення ціннісних уявлень та орієнтацій* (Л. Архангельський); *теорії андрагогіки* (Дж. Дьюї (John

Dewey), Е. Лідерман (Е. Lindeman), А. Маслоу (А. Maslow), М. Ноулз (М. Knowles), С. Змієв, М. Громкова); *навчання мові й культурі* (М. Бахтін, В. Біблер); про те, що *мова нерозривно пов'язана з культурою*, культура детермінує зміст мовних одиниць, а вони, в свою чергу, зумовлюють поведінку носіїв тієї або іншої культури (Е. Hall, Н. Triandis, В. Гумбольдт, Є. Верещагін В. Костомаров); *міжкультурної комунікації*, де досліджуються такі феномени, як «культура», «комунікація», «міжкультурна компетенція», «діалог культур», «конфлікт культур», модель освоєння чужої культури (М. Бахтін, В. Біблер, М. Каган, Є. Верещагін, О. Леонтьєв, В. Костомаров, С. Тер-Мінасова, Е. Hall, А. Nicols, S. Storti, K. Sitaram, R. Cogdell, F. Kluckhohn, F. Strodtbeck); *теорії особистості й мотивації* (Б. Ананьєв, С. Максименко, М. Дяченко, Л. Кандибович, Л. Рубінштейн, Е. Фром); «*мовної особистості*», «*вторинної мовної особистості*», «*міжкультурної особистості*» (В. Виноградов, Г. Богін, Ю. Караулов, М. Корочкіна, Н. Гальскова, Р. Adler, R. Norton).

Відмінності мовної підготовки студентів-іноземців були визначені та обґрунтовані з огляду на наукові праці Н. Іваницької та О. Куцевол. Крім того, концепція дослідження будувалася з опорою на лінгвопедагогічний підхід до розвитку міжкультурної компетенції (О. Іскандарова, О. Лешер, Р. Мільруд), що інтегрує в собі особистісно орієнтований, особистісно-діяльнісний, ціннісний та культурологічний підходи, націлені на єдність міжсоціальної освіти й навчання іноземної мови, на гуманістичну парадигму освіти й гармонічний розвиток особистості в узгодженні загальнолюдського, етнонаціонального й міжкультурного його компонентів.

Методи дослідження: *теоретичні* – аналіз філософської, психологічної, педагогічної літератури, дисертаційних робіт, вивчення законодавчої та навчально-методичної документації щодо навчання студентів-іноземців у ВТНЗ України, методик викладання російської (української) мови, природничих та соціально-економічних наук студентам-іноземцям на етапі довузівського навчання, аналіз досвіду роботи викладачів факультетів міжнародної освіти, його систематизація й узагальнення з метою визначення аспектів, що потребують удосконалення; *моделювання* – для проектування моделі та технології формування готовності СІГДП до навчання у ВТНЗ; *емпіричні* – анкетування, тестування, бесіда, педагогічне спостереження, педагогічний експеримент для виявлення рівнів сформованості готовності СІГДП до навчання у ВТНЗ та апробації запропонованої моделі; *статистичні* – для обробки даних експерименту та перевірки вірогідності результатів дослідження.

Експериментальна база та етапи дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (НТУ «ХПІ»), Харківського національного автомобільно-дорожного університету (ХНАДУ), Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка (ХНТУСГ). Загальна кількість осіб, що брали участь в експериментальному дослідженні – 429, з них 351 СІГДП, 60 викладачів, 10 методистів, 8 представників іноземних фірм-постачальників.

Дослідницька робота здійснювалася в чотири взаємопов'язаних етапи науково-педагогічного пошуку впродовж 2006-2012 рр.

На першому етапі (2006-2008 рр.) зроблено аналітичний огляд праць з підготовки студентів-іноземців у ВНЗ. Виявлено проблеми підготовки, висвітлено досвід їхньої підготовки в США, країнах пострадянського простору та ЄС. Проведено огляд наукових джерел з проблематики формування готовності СІГДП до навчання у ВНЗ України. З'ясовано теоретико-методологічні засади формування готовності СІГДП до навчання у ВНЗ. Створено програму констатувального етапу експерименту.

На другому етапі (2008-2009 рр.) відкориговано науковий апарат дослідження, сформульовані мета, завдання. Проводився констатувальний етап дослідження з виявлення складових готовності студентів-іноземців груп пізнього заїзду довузівського рівня навчання. Визначено компоненти моделі формування готовності СІГДП до навчання у ВНЗ.

На третьому етапі (2009-2010 рр.) проведено формувальний етап дослідження. Виявлено критерії, показники рівнів готовності СІГДП до навчання у ВНЗ. Розроблено й апробовано діагностико-корекційну методику формування готовності СІГДП до навчання у ВНЗ.

На четвертому етапі (2010-2012 рр.) експериментально перевірялися педагогічні умови, технології формування готовності СІГДП до навчання у ВНЗ. Проведено перевірку достовірності гіпотези із залученням методів математичної статистики до обробки результатів педагогічного експерименту.

Наукова новизна та теоретичне значення роботи полягають у тому, що:

уперше: визначено й обґрунтовано технологічні етапи формування готовності СІГДП до навчання у ВНЗ (мотиваційно-діагностичний, мотиваційно-цільовий, змістовно-підготовчий, комунікативно-діяльнісний, навчально-діяльнісний, рефлексивно-оцінний, аналітико-коригуючий); розроблено й науково обґрунтовано структурно-функціональну модель формування готовності студентів-іноземців груп довузівської підготовки до навчання у ВНЗ та перевірено її ефективність за технологічними етапами; запропоновано та обґрунтовано поняття «готовність студентів-іноземців груп довузівської підготовки до навчання у ВНЗ» як системне цілісне особистісне утворення, що забезпечує успішну діяльність в іншомовному соціокультурному просторі в умовах технічного ВНЗ та зумовлене рівнем розвитку й ефективною мобілізацією всіх психофізіологічних систем, ступенем сформованості різнобічно освіченої професійно компетентної творчої особистості; визначено види готовності студентів-іноземців груп довузівської підготовки до навчання у ВНЗ (мотиваційний, адаптаційний, теоретичний, практичний), виокремлено компоненти (ціннісно-особистісний, соціо-психофізіологічний, когнітивно-семантичний, процесуально-діяльнісний) та їхні критерії, показники рівнів готовності СІГДП до навчання у ВНЗ (початковий, низький, середній, достатній, високий);

удосконалено зміст, форми та методи формування готовності СІГДП до навчання у ВНЗ;

дістали подальшого розвитку технології, умови, наукові положення про педагогічний та психологічний супровід формування готовності СІГДП до навчання у ВНЗ.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що запропоновано діагностичні методики для виявлення рівнів сформованості готовності СІГДП до навчання у ВТНЗ; розроблено та впроваджено в навчальний процес робочі навчальні програми з креслення та фізики для студентів-іноземців груп довузівської підготовки пізнього заїзду; підготовлено і впроваджено в навчальний процес навчальний посібник з курсу фізики для студентів-іноземців груп довузівської підготовки.

Теоретичні висновки та результати дисертації можуть бути використані для подальших досліджень проблеми формування готовності СІГДП до навчання та в практичній діяльності викладачів, які працюють зі студентами-іноземцями.

Результати дослідження **впроваджено** в практику навчання студентів-іноземців Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка (довідка № 29/16 від 13.10.2011 р.), Харківського національного автомобільно-дорожнього університету (довідка № 3768/64 від 15.12.2011 р.), у навчальний процес і наукову діяльність Чорноморського державного університету імені Петра Могили (довідка № 3/1-204/м від 26.12.2011 р.), Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (довідка № 66-01/52 від 7.03.2012 р.).

Особистий внесок здобувача. У статтях, написаних у співавторстві з О. Ігнатюк, особистий внесок полягає у висвітленні вітчизняних тенденцій розвитку освіти іноземних громадян [3] та в науковому обґрунтуванні сутності поняття «готовність СІГДП до навчання у ВТНЗ» та її компонентів [7].

Апробація результатів дослідження. Проміжні та прикінцеві результати дослідження обговорено на 24 наукових, науково-практичних і науково-методичних конференціях різних рівнів, зокрема на 23 *міжнародних*: (Харків – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»: 2007-2012, Народна українська академія: 2008, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна: 2008-2011, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені П.Василенка: 2011, Харківський національний автомобільно-дорожній університет: 2010), (Київ – Національний авіаційний університет, 2009-2011, Київ-Вінниця: 2009), (Варна, 2009-2012), (Львів – Національний університет «Львівська політехніка»: 2009, Львівський науково-практичний центр професійно-технічної освіти: 2011, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності: 2012); (Ялта – Чорноморський державний університет імені Петра Могили, 2011), (Вінниця – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського: 2010, 2012), (Одеса – Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Ушинського: 2011); 1 *всеукраїнській*: (Харків – Харківський державний університет харчування та торгівлі: 2009); на засіданні кафедри педагогіки, психології та мовної підготовки Харківського національного автомобільно-дорожнього університету; на засіданнях кафедри педагогіки та психології управління соціальними системами, кафедри природничих наук, міжкафедральних семінарах Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут».

Публікації. Основні теоретичні положення й висновки дисертації відображено у 41 публікаціях (26 одноосібних): 1 навчальному посібнику, 9 статтях (7 з них одноосібні) у провідних наукових виданнях, що включені до переліку фахових у галузі педагогіки, 7 статтях в інших наукових виданнях, 7 статтях у збірниках

матеріалів конференцій і 17 тезах у збірниках матеріалів міжнародних, всеукраїнських, міжвузівських конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаної літератури та додатків. Повний обсяг дисертації становить 304 сторінок, з них 179 – основного тексту, список використаних джерел (373 найменувань) на 40 сторінках і 24 додатків на 85 сторінках. Робота містить 16 таблиць на 10 сторінках, 13 рисунків на 4 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність і доцільність наукового пошуку з обраної теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, гіпотезу та методологічну основу дослідження, викладено теоретичну основу дослідження, методи дослідження, наведено відомості про експериментальну базу та етапи дослідження, наукову новизну та теоретичну і практичну значимість роботи; про забезпеченість вірогідності та обґрунтованості гіпотези, основних положень та апробацію результатів, що виносяться на захист.

У першому розділі – «**Формування готовності студентів-іноземців груп довузівської підготовки до навчання у вищих технічних навчальних закладах як педагогічна проблема**» на основі аналізу досліджень і публікацій, присвячених історії, теорії і практиці підготовки іноземних громадян, проаналізовано становлення міжнародної освіти з XIX ст. у США, Німеччині, Росії. Аналіз системи довузівської підготовки іноземних громадян у колишньому СРСР, що не має світових аналогів, розкрив організаційно-педагогічні етапи становлення системи довузівської підготовки студентів-іноземців з 1955 р. по нинішній час. Проведено порівняльний аналіз сучасного стану довузівської підготовки студентів-іноземців в Україні та Росії, які є країнами з багаторічним досвідом підготовки іноземних громадян, виділені особливості, що забезпечують їх авторитет на міжнародній арені, фактори, що змінили позиції України та Росії на світовому ринку освітніх послуг, певні умови привабливості навчальних закладів.

Загальний аналіз основних законодавчих документів України показав такі стратегічні пріоритети реформування освіти: відродження і розбудова національної системи освіти як найважливішої ланки забезпечення пріоритетності розвитку людини, виведення освіти України на рівень розвинених країн світу завдяки докорінному реформуванню її концептуальних, організаційних засад, подоланню монопольного становища держави в освітній сфері; глибокій демократизації традиційних навчально-виховних закладів; формуванню багатоваріантної інвестиційної політики в галузі освіти.

Розглянута концепція підготовки іноземних громадян у НТУ «ХПІ», котра формулює основні загальнометодичні й освітні принципи організації підготовки і виходить з того, що її головною метою є зростання престижу української інженерно-технічної освіти взагалі та навчання в університеті зокрема. Концепція базується на сучасних освітніх технологіях і враховує 60-річний досвід підготовки фахівців в НТУ «ХПІ» для країн Європи, Азії, Африки Близького Сходу, Латинської Америки та досвід, накопичений іншими ВНЗ України.

Визначено особливості організації довузівської підготовки іноземних громадян: формами зарахування СІГДП є контрактна та за міждержавними угодами. Освіта має широкий діапазон: повна середня освіта, бакалавр, магістр. Рівень підготовки пов'язано не з громадянством та національністю, а з розбіжністю систем освіти України та батьківщини СІГДП, соціальним станом родини та особистісними характеристиками, за винятком випадків міждержавного обміну, коли відбір кандидатів на освіту в Україні здійснює країна-партнер. Розподіл СІГДП за специфікою підготовки: 1. *Студенти-іноземці стандартного заїзду* (з допустимим відхиленням від стандартного графіку навчального процесу на 1-3 тижні); 2. *Студенти-іноземці пізнього заїзду* (з допустимим відхиленням від стандартного графіку навчального процесу до 17 тижнів); 3. *Студенти-іноземці державного обміну* (так само, як п.1). Такий розподіл потребує змін у навчальних планах і програмах та перебудови системи довузівської підготовки студентів-іноземців задля ефективного формування їхньої готовності до подальшого навчання у ВНЗ. За умови виконання повного обсягу навчальних програм обов'язкових навчальних дисциплін (НД) довузівської підготовки допускається скорочений строк навчання (не менш, ніж 7 місяців). Це зумовлює організацію навчання студентів-іноземців груп пізнього заїзду (СІГПЗ). Труднощі організації полягають не тільки у скороченні термінів навчання з 10 місяців, передбачених навчальним планом, до 7 місяців, а й у недостатніх для подальшого навчання у ВНЗ знаннях, уміннях і навичках студентів-іноземців. Більшість СІГПЗ не мають достатньої кількості балів у атестатах з середньої освіти та не пройшли за конкурсом в університети на батьківщині. Інші вважають метою приїзду до України заняття бізнесом, а навчання в університеті зводиться до вивчення української (російської) мови і легалізації їхнього перебування в країні.

Незважаючи на різноплановість прагнень і бажань СІГПЗ, вони мають одержати належну підготовку для подальшого навчання в Україні. Реалізація успішного навчального процесу може бути обумовлена виконанням наступних організаційних, методичних, наукових та технічних вимог: 1) *розроблення та модернізація науково-методичного забезпечення НД*; 2) *удосконалення організації індивідуальної та самостійної роботи СІГДП*; 3) *розроблення нових засобів контролю знань*; 4) *розроблення структурно-логічних схем*, що дозволить визначити певну послідовність у вивченні тих чи інших НД, розподіл навчального часу; 5) *застосування національно-орієнтованих методик* з використанням посібників, що враховують рідну мову і національні особливості СІГПЗ; 6) *створення збірників підсумкових екзаменаційних, залікових і контрольних робіт* зі всіх профілів навчання для різних етапів часу навчання; 7) *розширення застосування інформаційних технологій* в аудиторних заняттях та для виконання самостійних робіт в позааудиторній діяльності; 8) *продовження графіка навчального процесу* на літній семестр (липень, серпень); 9) *проведення уроків з музичної фонетики* зі СІГПЗ; 10) *забезпечення бібліотеки навчальною іноземною літературою* з метою використання її у навчальному процесі; 11) *психологічна підтримка СІГПЗ*, що позбавить від психологічної неготовності до навчання та проживання в Україні і небажання зміни стереотипів. Університети мають дати СІГДП не стільки класичні знання, скільки навички навчання й уміння та можливості їх використання, поповнення впродовж усього життя.

Здійснено обґрунтування визначення поняття **«готовність студентів-іноземців груп довузівської підготовки до навчання у вищих технічних навчальних закладах»** та характеристика її складників, взаємозв'язок видів, компонентів, критеріїв і показників готовності. Види готовності до навчання повинні мати постійні розвиток та удосконалення завдяки цілісності системи організаційних, навчальних та виховних заходів довузівської підготовки студентів-іноземців.

Проведений аналіз підтверджує багатоплановість досліджень поняття «готовність», які пов'язані з *формуванням професійної спрямованості* (Г. Бас, О. Єлісеєва, П. Єфіменко, Б. Жебровський, М. Козіна, Е. Корабліна, Р. Лучечка, Н. Матяш, С. Осадчий, О. Осипова, А. Пашинський, Л. Соколова, О. Тополь, Н. Шевченко, В. Ширинський); *готовності до професійного самовизначення* (В. Мачуський); *готовності до творчої діяльності* (А. Король); *готовності до самовдосконалення* (О. Ігнатюк), *готовності до служби у Збройних Силах України* (В. Івашковський, С. Кубіцький), *готовності до педагогічної діяльності* (О. Безпалько, Д. Біда, Л. Коржова, Н. Маргіта); *готовності молодих фахівців до науково-дослідної та професійної діяльності* (Г. Ларіонова, О. Нікітіна) та водночас підкреслює недостатність інтересу з цього питання українських дослідників стосовно саме студентів-іноземців груп довузівської підготовки. Обґрунтування сутності поняття **«готовність студентів-іноземців груп довузівської підготовки до навчання у ВТНЗ»** та визначення її структури уможливило застосування критеріально-рівневого підходу задля подальшого дослідження формування готовності СІГДП до навчання у технічних ВНЗ.

У другому розділі – «Модель формування готовності студентів-іноземців груп довузівської підготовки до навчання у вищих технічних навчальних закладах» – на базі аналізу наявних моделей сучасного фахівця та з огляду на мету системи довузівської підготовки студентів-іноземців, якою є формування вищого рівня їхньої готовності до навчання у ВТНЗ, побудована модель формування готовності СІГДП до навчання у ВТНЗ (рис. 1) задля: *по-перше*, виявлення та урахування розмаїття основних факторів і умов, що впливають на зміст, структуру та рівень формування готовності СІГДП до навчання у ВТНЗ; *по-друге*, уможливлення уявлення основних компонентів процесу формування готовності СІГДП до навчання у ВТНЗ; *по-третьє*, виокремлення у рамках процесу формування готовності СІГДП до навчання у ВТНЗ самостійних підсистем і процесів, що мають власну структуру та зміст. Вибір *структурно-функціонального типу* моделі формування готовності обумовлено вірогідністю того, що «при дотриманні відносно стабільних умов можна розраховувати на виконання функції» (Б. Глинський, 1985). Цілісність системи довузівської підготовки студентів-іноземців, її стійкість, функціональність і внутрішня організація має за підґрунтя сукупність функціональних зв'язків та їх відношень до структурних компонентів моделі формування готовності СІГДП до навчання у ВТНЗ.

Структурними компонентами моделі є: складові системи довузівської підготовки СІГДП (особа СІГДП, особа педагога, освітнє середовище), функції системи довузівської підготовки СІГДП (адаптивна, мотивуюча, освітня, розвиваюча, виховна, соціокультурна), мета системи довузівської підготовки СІГДП, завдання,

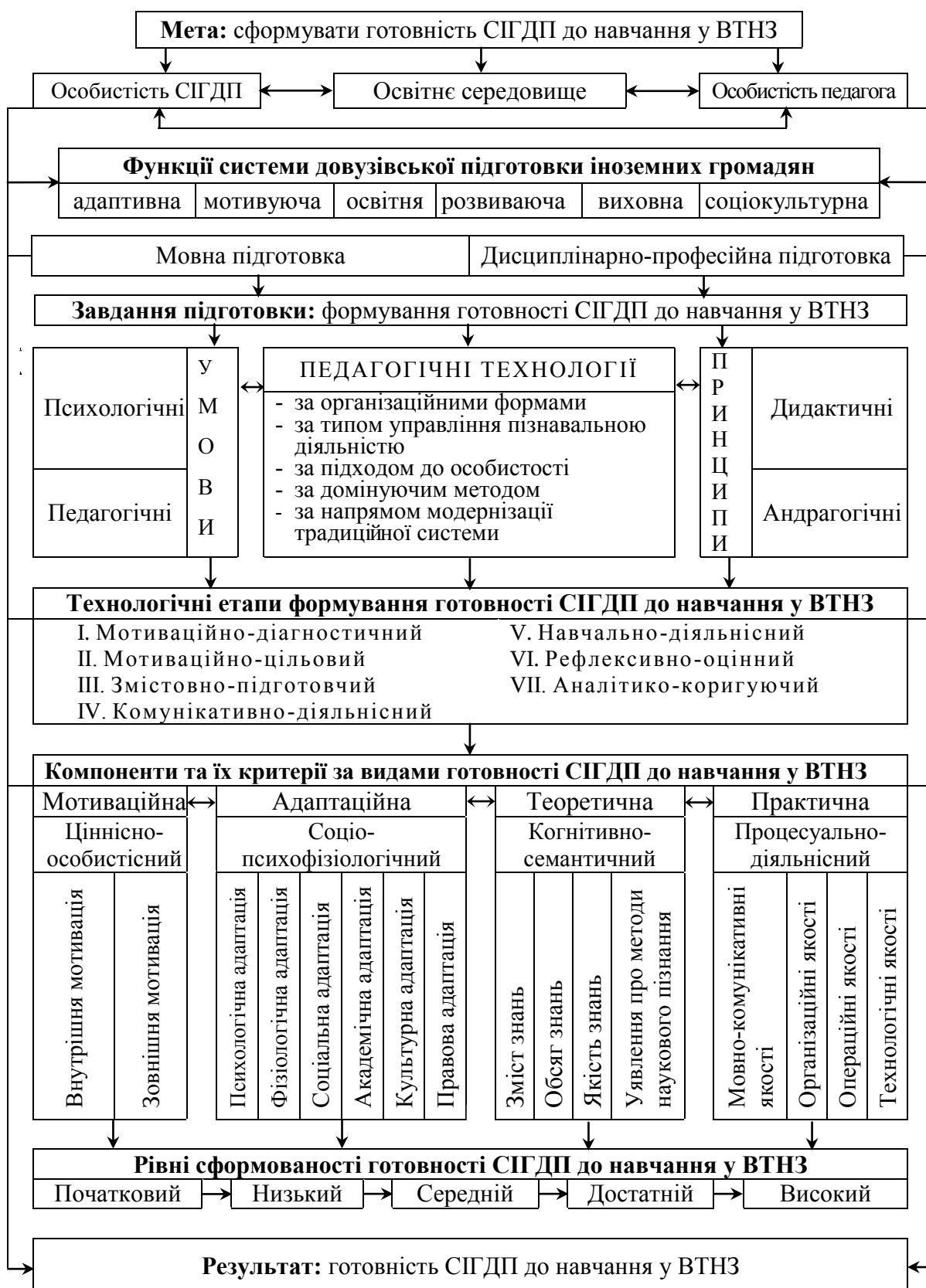

Рис. 1. Структурно-функціональна модель формування готовності студентів-іноземців груп довузівської підготовки до навчання у вищих технічних навчальних закладах

педагогічні технології, принципи та умови формування готовності СІГДП до навчання у ВТНЗ.

Функціональними компонентами моделі є: стійкі зв'язки структурних компонентів, тобто алгоритм функціонування моделі формування готовності СІГДП до навчання у ВТНЗ. Дослідження взаємодії структурних і функціональних компонентів дає можливість удосконалення педагогічної системи в цілому. Модель формування готовності СІГДП до навчання у ВТНЗ схематично поділена на такі блоки: цільовий, технологічний, змістовий, оцінний.

Цільовий блок конкретизує **завдання** процесу формування готовності. Розробка цільового блоку моделі здійснюється з урахуванням принципу декомпозиції цілей. Глобальне завдання – формування готовності СІГДП до навчання у ВТНЗ роздроблюється на локальні, якими є формування компонентів готовності СІГДП (ціннісно-особистісний, соціально-психофізіологічний, когнітивно-семантичний, процесуально-діяльнісний) у процесі мовної та дисциплінарно-професійної довузівської підготовки. Визначення змісту цільового компоненту обумовлено профота психоформами (тест Мегедь-Овчарова).

Технологічний блок містить сукупність складників організації, проведення, оптимізації та подальшої ефективності навчального процесу, тобто, **педагогічні технології** (модифікація системи Г. Селевко), **принципи** та **умови** формування готовності СІГДП до навчання у ВТНЗ. Технологічність процесу формування готовності СІГДП до навчання у ВТНЗ передбачає систему методичних, андрагогічних, дидактичних, психологічних і педагогічних процедур, що здійснюють необхідні зміни у діяльності СІГДП. Науково обґрунтовані конкретні цілі за відповідними **технологічними етапами** навчання, зміст, засоби досягнення цих цілей, які ведуть оптимальним шляхом до кінцевої мети, що гарантує досягнення планованих результатів моделі. В процесі розроблення технології навчання прогнозується конкретна діяльність викладача й СІГДП.

Змістовий блок містить **види, компоненти, критерії готовності** СІГДП до навчання у ВТНЗ та їх взаємозв'язки.

Оцінний блок моделі формування готовності СІГДП до навчання у ВТНЗ містить **рівні сформованості готовності**, що за показниками критеріїв дозволяють оцінити якість реалізації моделі й досягнутий результат у динаміці. Сформована готовність СІГДП до навчання у ВТНЗ передбачає такі рівні (за зростанням): початковий, низький, середній, достатній, високий. Результатом успішного функціонування моделі формування готовності та системи довузівської підготовки в цілому, є досягнення високого рівня готовності СІГДП до подальшого навчання у ВТНЗ.

У нашому дослідженні структурно-функціональна модель формування готовності СІГДП до навчання у ВТНЗ є діючою моделлю вдосконаленої системи довузівської підготовки студентів-іноземців.

У **третьому розділі** – «Експериментальна перевірка ефективності моделі формування готовності студентів-іноземців груп довузівської підготовки до навчання у вищих технічних навчальних закладах» обґрунтовано програму й методику проведення педагогічного експерименту; висвітлено його етапи; описано способи обробки й аналізу одержаних результатів; узагальнено статистичні результати; підтверджено ефективність упровадження **структурно-функціонального типу** моделі

формування готовності СІГДП до навчання у ВТНЗ. Організаційна схема експериментального дослідження передбачала послідовне проходження трьох етапів: констатувального, формувального та контрольного. Відповідно до критеріального апарату було створено, перероблено й запропоновано комплекс методик діагностики рівнів сформованості готовності СІГДП до навчання у ВТНЗ.

Методом добору із загальної кількості СІГДП (табл. 1), які навчалися протягом п'яти різних навчальних років (2006-2012 рр.), з якими було попередньо проведено анкетування-опитування, були теоретично сформовані групи *стандартного заїзду* (ГСЗ), *пізнього заїзду* (ГПЗ) та *державного обміну* (ДО). Кожна з цих груп була поділена на *експериментальну* (94 особи) та *контрольну групу* (94 осіб). У пілотних дослідженнях брали участь 163 СІГДП.

Таблиця 1.

Кількість СІГДП, які брали участь у експерименті

ВТНЗ	I етап експ. 2006-2008 рр.			II етап експ. 2008-2009 рр.			III етап експ. 2009-2010 рр.			IV етап експ. 2010-2012 рр.			Разом
	ГСЗ	ГПЗ	ДО	ГСЗ	ГПЗ	ДО	ГСЗ	ГПЗ	ДО	ГСЗ	ГПЗ	ДО	
НТУ «ХП»	73	69	4	15	16	3	14	12	–	26	28	5	265
ХНАДУ	4	4	–	5	5	–	4	5	–	7	7	–	41
ХНТУСГ	4	4	–	2	2	–	4	4	–	12	13	–	45
Разом	81	77	4	22	23	3	22	21	–	45	48	5	351

Контингент СІГДП – громадяни КНР, В'єтнаму, Лівану, Йорданії, Сирії, Марокко, Лівії, Тунісу, Кот-д'Івуару, Судану, Камеруну, Конго, Кенії, Іраку, Ірану та Туркменістану. Середній вік – 26 років (від 17 до 35 років), 4,8 % жіночої статі, 95,2 % чоловічої статі.

Показники динаміки рівнів сформованості готовності «Експериментальної групи» (ЕГ) СІГДП є середнім арифметичним показників рівнів експериментальних груп: $ЕГ_{с1}$, $ЕГ_{п2}$, $ЕГ_{д3}$, «Контрольної групи» (КГ) – груп: $КГ_{с1}$, $КГ_{п2}$, $КГ_{д3}$.

За результатами дослідження високого рівня готовності до навчання у ВТНЗ досягли 14,89% студентів-іноземців ЕГ, достатнього – 59,57%. Низький рівень готовності притаманний 19,14% студентам, у яких є потреба у психолого-педагогічній підтримці. Жодного студента-іноземця ЕГ не залишилося на початковому рівні готовності до навчання. Значущість результатів експерименту статистично доведено шляхом використання φ^* – критерію Фішера при отриманні $\varphi^*_{емп} > \varphi^*_{кр}$, що доводить доцільність запропонованої структурно-функціональної моделі формування готовності СІГДП до навчання у ВТНЗ. Перевірку значущості одержаного критерію здійснено шляхом знаходження ймовірності одержаного значення в t розподілі Стюдента. Результати статистично значущі на рівні $p=0,001$. Достовірність результатів, крім іншого, підтвержує те, що заняття з базових НД інженерно-технічного фаху проводив один і той самий викладач.

У педагогічному експерименті визначено: 1) функції системи довузівської підготовки (адаптивна, мотивуюча, освітня, розвивальна, виховна, соціокультурна) щодо студентів-іноземців ГСЗ (з допустимим відхиленням від стандарту 1-3 тижні), студентів-іноземців ГПЗ (з допустимим відхиленням від стандарту до 17 тижнів), студентів-іноземців, які прибули за міждержавним обміном на навчання у ВТНЗ; 2) вплив освітнього середовища та особистості педагога на формування готовності СІГДП до навчання у ВТНЗ; 3) послідовність, взаємозв'язок і зміст складових етапів довузівської підготовки студентів-іноземців, що забезпечує формування готовності до навчання у ВТНЗ.

Отже, мета – досягнута, завдання – виконані, гіпотезу – доведено.

ВИСНОВКИ

Проведене теоретико-експериментальне дослідження дозволяє сформулювати загальні **висновки** роботи:

1. Студенти-іноземці, які приїждять на навчання в Україну, практично не готові до того, щоб плідно оволодівати обраною професією у вищих навчальних закладах. Причинами такого стану є: а) відсутність володіння мовою навчання; б) відсутність адаптації до соціокультурних реалій; в) наявність істотних розходжень у рівні шкільної підготовки з українськими студентами. Ці обставини вимагають цілеспрямованого формування відповідної готовності, що здійснюється на етапі довузівської підготовки.

2. Сутність поняття «готовність студентів-іноземців груп довузівської підготовки до навчання у ВТНЗ» становить *системне цілісне особистісне утворення, що забезпечує успішну діяльність в іномовному соціокультурному просторі в умовах технічного ВНЗ та зумовлено рівнем розвитку та ефективною мобілізацією всіх психофізіологічних систем, ступенем сформованості різнобічно освіченої професійно компетентної творчої особистості*. Готовність СІГДП до навчання у ВТНЗ передбачає формування таких компонентів: ціннісно-особистісний, соціо-психофізіологічний, когнітивно-семантичний, процесуально-діяльнісний.

3. Готовність має бути сформована за умови впливу на різні сфери особистості СІГДП. Таким чином, можна виділити наступні змістовні складові: 1) *мотиваційна готовність* містить критерії: внутрішня мотивація, зовнішня мотивація; 2) *адаптаційна готовність* містить критерії: психологічна, фізіологічна, соціальна, академічна, культурна, правова адаптація; 3) *теоретична готовність* містить критерії: зміст знань, обсяг знань, якість знань, уявлення про методи наукового пізнання; 4) *практична готовність* містить критерії: мовно-комунікативні, організаційні, операційні, технологічні якості. Показниками, на підставі аналізу рівня сформованості яких подано висновок щодо результату успішного функціонування моделі є складові критеріїв готовності СІГДП до навчання у ВТНЗ.

4. Ефективність розробленої та обґрунтованої структурно-функціональної моделі формування готовності СІГДП до навчання у ВТНЗ підтверджує цілісність системи довузівської підготовки студентів-іноземців, її стійкість, функціональність і внутрішню організацію, що має своїм підґрунтям сукупність функціональних зв'язків та їх відношень до структурних компонентів моделі, незалежно від терміну навчання на факультеті довузівської підготовки (студенти-іноземці груп стандартного заїзду (з

допустимим відхиленням від стандартного графіку навчального процесу на 1-3 тижні), студенти-іноземці груп пізнього заїзду (з допустимим відхиленням від стандартного графіку навчального процесу до 17 тижнів), та попередньої базової підготовки (середня повна та неповна освіта, бакалавр, магістр) або рівень базової підготовки студентів-іноземців, які прибули за державним обміном до навчання у ВТНЗ.

Структурно-функціональна модель формування готовності СІГДП до навчання у ВТНЗ може бути використана в процесі побудови педагогічного процесу, орієнтованого на досягнення вищого рівня готовності СІГДП до навчання у ВТНЗ.

Проведене дослідження, звісно, не вичерпує теоретичних і практичних аспектів довузівської підготовки студентів-іноземців. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розгорнутим аналізом ефективності складових структурно-функціональної моделі формування готовності СІГДП до навчання у ВТНЗ. Потребують детального дослідження особливості менталітету СІГДП та закономірні корекції структурно-функціональної моделі формування готовності до навчання у ВТНЗ. Сучасний стан вікових характеристик СІГДП та прогностичні спостереження контингенту доводять необхідність розробки діагностичних методик для більш широкого діапазону вікових категорій СІГДП.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації

1. Сладких І. А. Дидактичні аспекти професійної підготовки студентів-іноземців підготовчих факультетів на прикладі навчальної дисципліни “креслення” / І. А. Сладких // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. пр. – Запоріжжя: Запор. обл. ін-т післядипл. пед. осв., гуманіт. ін-т «ЗІДМУ», 2009 – №. 55 – С. 359–365.

2. Сладких І. А. Вплив освітнього середовища на професійний розвиток іноземних студентів підготовчих факультетів / І. А. Сладких // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: Педагогіка, психологія і соціологія. – Донецьк: ДВНЗ «ДонНТУ», 2009. – №. 4 (146). – С. 267–270.

3. Сладких І. А. Студентська мобільність: світові та вітчизняні тенденції розвитку / О.А. Ігнатюк, І. А. Сладких // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія: наук.-прак. журнал. – Харків: НТУ «ХП», 2009. – № 3. – С. 75–85.

4. Сладких І. А. Особливості початкового етапу підготовки студентів-іноземців до майбутньої професійної діяльності у вищих навчальних закладах / І. А. Сладких // Нові технології навчання. – Київ-Вінниця: Ін-тут іннов-них технологій і змісту освіти МОН України, Акад. міжнародного співробітництва з креативної педагогіки, 2009. – № 58. Ч. 1. С. 299–205.

5. Сладких І. А. Особливості технологічної реалізації формування готовності студентів-іноземців до навчальної та науково-дослідницької діяльності в умовах технічного університету / І. А. Сладких // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – Київ-Вінниця: Вінницький держ. пед. ун-т, 2010. – № 24. – С. 486–491.

6. Сладких І. А. Психолого-педагогічні аспекти формування готовності студентів-іноземців груп довузівської підготовки до навчання у технічних університетах / І. А. Сладких // Наука і освіта: педагогіка. – Одеса: Південний науковий центр НАПН України, 2011. – № 6'2011/СП. – С. 220–222.

7. Сладких І. А. Сутність поняття «готовність студентів-іноземців груп довузівської підготовки до навчання у вищих технічних навчальних закладах» / О.А. Ігнатюк, І. А. Сладких // Наукові праці ЧДУ імені Петра Могили. Серія: Педагогічні науки. – Миколаїв: Вид-во МДУ ім. П. Могили, 2011. – № 161. Т. 173. – С. 38–44.

8. Сладких І. А. Структурно-функціональна модель формування готовності студентів-іноземців груп довузівської підготовки до навчання у технічних університетах / І. А. Сладких // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – Київ-Вінниця: Вінницький держ. пед. ун-т, 2012. – Вип. 31. – С. 471–476.

9. Сладких И. А. Статистический анализ результатов исследования готовности студентов-иностранцев групп довузовской подготовки к обучению в технических университетах / И. А. Сладких // Научные ведомости БелГУ. Серия: Гуманитарные науки. – Белгород: Изд. Дом «Белгород», 2013. – Вып. 17, № 6 (149). – С. 253–259.

Опубліковані праці апробаційного характеру

10. Сладких И. А. Личностно-ориентированный подход в обучении студентов-иностранцев в связи с новыми мировыми тенденциями / И. А. Сладких // Проблемы та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб.наук.пр. – Харків: НТУ «ХП», 2006. – № 12 (16). – С. 268–276.

11. Сладких И. А. Эффективность применения кроссвордов в обучении предмету «Черчение» студентов-иностранцев на подготовительном факультете / И. А. Сладких, Л. В. Соловьева // Проблемы та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб.наук.пр. – Харків: НТУ «ХП», 2007. – № 13-14 (17-18). – С. 297–307.

12. Сладких И. А. Этнопсихологический аспект адаптации африканских студентов в Украине / И. А. Сладких // Проблемы та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб.наук.пр. – Харків: НТУ «ХП», 2008. – № 18 (22). – С. 259–272.

13. Сладких И. А. Менталитет как регулятор ассимиляции африканских студентов в Украине / И. А. Сладких // Материалы междун. науч.-метод. конф. «Реализация традиционных методов и поиск инноваций в процессе подготовки иностранных студентов в современном высшем учебном заведении» (22-23 травня 2008 р.). – Харків: НТУ «ХП», 2008. – С. 133–136.

14. Сладких И. А. Компьютеризация тестового контроля иностранных студентов подготовительных факультетов / И. А. Сладких // Программа и материалы межвуз. науч.-практ. конф. «Экспертные оценки элементов учебного процесса» (1 ноября 2008 г.). – Харьков: НУА, 2008. – С. 95–97.

15. Сладких И. А. Роль невербальных средств коммуникации студентов-иностранцев подготовительных факультетов на начальном этапе обучения / И. А. Сладких // Тези XII міжнар. наук.-практ. конф. «Викладання мов у вищих

навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки» (5-6 червня 2008 р.) – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2008. – С. 239–240.

16. Сладких И. А. Проблемы адаптации иностранных студентов в ВУЗах: опыт Украины и Российской Федерации / И. А. Сладких // Матеріали III міжнар. наук.-прак. конф. «Переяславська Рада, її історичне значення та перспективи розвитку східнослов'янської цивілізації» (18-19 грудня 2008 р.). – Харків: НТУ «ХП», 2009. – С. 504–509.

17. Сладких И. А. Современный образ педагога в системе подготовительных факультетов для иностранных граждан / И. А. Сладких // Проблемы та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб.наук.пр. – Харків: НТУ «ХП», 2009. – № 20 (24). – С. 288–301.

18. Сладких И. А. Формування адаптаційного компоненту готовності до подальшого навчання студентів-іноземців підготовчих факультетів / И. А. Сладких // Матеріали II міжнарод. наук.-прак. конф. «Науково-методичні проблеми мовної підготовки іноземних студентів» (13-14 квітня 2009 р.). – К.: НАУ, 2009. – С. 68–69.

19. Сладких И. А. Освітній простір як фактор підготовки іноземних студентів за технічними спеціальностями / И. А. Сладких // Тези доповідей IV міжнарод. наук.-прак. конф. «Управління в освіті» (23-24 квітня 2009 р.). – Львів: ДЦ МОНУ (при Нац. універ. «Львівська політехніка»), 2009. – С. 215–216.

20. Сладких И. А. Принцип наглядности в семантике лексики естественнонаучных дисциплин (черчение, физика) / И. А. Сладких // Тези XIII міжнарод. наук.-прак. конф. «Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки» (4-5 червня 2009 р.). – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2009. – С. 183–185.

21. Сладких И. А. Стратегія формування конкурентноздатного сучасного фахівця в умовах технічного університету: напрями, тенденції, перспективи / О. А. Ігнатюк, И. А. Сладких // Strategy of Quality in Industry and Education: V International Conference, June 6-13, 2009, Varna, Bulgaria, Acta Universitatis Pontica Euxinus: Pr., Vol. II, P. 151–154.

22. Сладких И. А. Креативные подходы к организации и методическому обеспечению личностно-профессионального развития студентов-иностранцев / О. А. Ігнатюк, И. А. Сладких // Матеріали VII всеукр. наук.-метод. конф. «Модернізація вищої освіти та проблеми управління якістю підготовки фахівців» (24 вересня 2009 р.). – Харків: ХДУХТ, 2009. – С. 258–259.

23. Сладких И. А. Парадигма критериев эффективности преподавателя (ретроспективный анализ зарубежных исследований XX века) / И. А. Сладких // Проблемы та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб.наук.пр. – Харків: НТУ «ХП», 2010. – № 25 (29). – С. 75–82.

24. Сладких И. А. Проблемы и перспективы применения информационных технологий в обучении студентов-иностранцев / И. А. Сладких, Білал Хамзе // Проблемы та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб.наук.пр. – Харків: НТУ «ХП», 2010. – № 27 (31). – С. 164–172.

25. Сладких И. А. Інноваційні підходи у професійній підготовці студентів технічних університетів до фахової діяльності / О. А. Ігнатюк, И. А. Сладких // Strategy of Quality in Industry and Education: VI International Conference, June 4-11, 2010, Varna, Bulgaria, Acta Universitatis Pontica Euxinus: Pr., Vol. II (P. 2), P. 150–153.

26. Сладких И. А. Проблемы адаптации иностранных студентов в Украине (по материалам опрос-анкетирования) / И. А. Сладких, Рим Хумани, Амина Абидин // Тезисы докладов 72-ой междуна. студ. научн.-прак. конф. «Актуальные вопросы изучения естественных и гуманитарных дисциплин» (22-26 марта 2010 г.). – Харьков: ХНАДУ, 2010. – С. 104-106.

27. Сладких І. А. Проблеми інформаційного забезпечення студентів-іноземців в Україні / І. А. Сладких // Матеріали міжнар. наук.-теор. конф. студ. та аспір. «Україна і світ: гуманітарно-технічна еліта та соціальний прогрес» (21-22 квітня 2010 р.). – Харків: НТУ «ХПІ», 2010. – С. 478-480.

28. Сладких І. А. Пошуки ефективних організаційно-педагогічних умов підготовки студентів-іноземців (аналіз результатів анкетування-опитування) / І. А. Сладких // Матеріали III міжнарод. наук.-прак. конф. «Науково-методичні проблеми мовної підготовки іноземних студентів» (22-23 квітня 2010 р.). – К.: НАУ, 2010. – С. 49-50.

29. Сладких І. А. Педагогічний такт викладача вищої школи як елемент його професійної культури / І. А. Сладких, О. А. Ігнатюк // Матеріали V міжнарод. наук.-прак. конф. «Переяславська Рада, її історичне значення та перспективи розвитку східнослов'янської цивілізації» (16-17 грудня 2010 р.). – Харків: НТУ «ХПІ», 2011. – С. 226-230.

30. Сладких І. А. Формирование готовности студентов технических университетов к научно-исследовательской работе / І. А. Сладких, Дарязад Саид // Матеріали міжнар. наук.-теор. конф. студ. та аспір. «Україна і світ: гуманітарно-технічна еліта та соціальний прогрес» (14-15 квітня 2011 р.). – Харків: НТУ «ХПІ», 2011. – Ч.2. – С.211-212.

31. Сладких І. А. Участь студентів-іноземців у науково-теоретичній конференції студентів та аспірантів / І. А. Сладких // Матеріали IV міжнар. наук.-прак. конф. «Науково-методичні проблеми мовної підготовки іноземних студентів» (27-28 квітня 2011 р.). – К.: НАУ, 2011. – С. 47.

32. Сладких І. А. Психологическая поддержка студентов-иностранцев в системе довузовской подготовки / І. А. Сладких // Матеріали III міжнар. наук. конф. «Соціально-гуманітарні вектори педагогіки вищої школи» (13-14 травня 2011 р.). – Харків: ХНТУСГ імені П. Василенка, 2011. – С. 365–368.

33. Сладких І. А. Особливості організації довузівської підготовки студентів-іноземців груп пізнього заїзду / І. А. Сладких, Ю. Р. Гаврилюк // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки: XV міжн. наук.-прак. конф., 2-4 черв. 2011 р.: тези. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2011. – С. 310–313.

34. Сладких І. А. Формування готовності студентів-іноземців груп довузівської підготовки до навчання у ВТНЗ у діяльності педагога вищої школи / І. А. Сладких // Ольвійський форум – 2011: стратегії України в геополітичному просторі: міжнар. наук.-прак. конф., 8-12 черв. 2011 р.: тези. – Ялта: Чорн. держ. ун-т ім. П. Могили, 2011. – Т. 5 – С. 17-18.

35. Сладких І. А. Дистанційне навчання студентів-іноземців у системі довузівської підготовки: переваги і недоліки / І. А. Сладких // Сучасні освітні технології у професійній підготовці майбутніх фахівців: міжнарод. наук.-прак. конф.,

25-26 жовт. 2011 р.: тези. – Львів: Львівський науково-практ. центр проф.-техн. Освіти, 2011. – С. 91–92.

36. Сладких І. А. Самостійна робота студентів-іноземців груп довузівської підготовки: традиції та інновації / І. А. Сладких, Ю. Р. Гаврилюк // Сучасні педагогічні технології в освіті: зб.наук.пр. – Харків: НТУ «ХПІ», – 2012. С. 186-192.

37. Сладких І. А. Історико-педагогічний аналіз розвитку системи підготовки іноземних громадян на теренах колишнього СРСР / Ю. Р. Гаврилюк, І. А. Сладких // Матеріали V1 міжнарод. наук.-прак. конф. «Переяславська Рада, її історичне значення та перспективи розвитку східнослов'янської цивілізації» (15-16 грудня 2011 р.). – Харків: НТУ «ХПІ», 2012. – С.162-167.

38. Sladkih I. A. Forming readiness students-foreigners in groups preparatory for training in technical universities: andragogical training principles / I. A. Sladkih // Strategy of Quality in Industry and Education: VIII International Conference: June 8-15, 2012, Varna, Bulgaria, Acta Universitatis Pontica Euxinus: Pr., Vol. III, P. 356-360.

39. Сладких І. А. Правова адаптація студентів-іноземців груп довузівської підготовки / І. А. Сладких // Матеріали міжн. наук.-теор. конф. студентів та аспірантів «Україна і світ: гуманітарно-технічна еліта та соціальний прогрес» (4-5 квітня 2012 р.). – Харків: НТУ «ХПІ», 2012. – Ч.3. – С. 188-190.

40. Сладких І. А. Використання відео-уроків у викладанні креслення студентам-іноземцям груп довузівської підготовки / Ю. Р. Гаврилюк, І. А. Сладких, Н. Ю. Колмогорцева // Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи: III міжнар. наук.-прак. конф., 12-14 листопада 2012.: у 2-х ч. / ред. М. М. Козяра, Н. Г. Ничкало – Львів: ЛДУ БЖД, 2012.– Ч.1. – С. 240-243.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

41. Сладких І. А. Основы механики: учеб. пособие / Ю. Н. Иващенко, И. А. Сладких. – Харьков : Підручник НТУ «ХПІ», 2012. – 260 с.

АНОТАЦІЯ

Сладких І. А. Формування готовності студентів-іноземців груп довузівської підготовки до навчання у вищих технічних навчальних закладах. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2014.

У дисертації визначено, науково обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови, педагогічні технології, дидактичні й андрагогічні принципи, які за технологічними етапами підготовки забезпечують формування готовності студентів-іноземців груп довузівської підготовки до навчання у ВТНЗ.

Доведено, що ефективність процесу формування готовності студентів-іноземців груп довузівської підготовки до навчання у ВТНЗ, незалежно від терміну навчання та попередньої базової підготовки зумовлена спрямованістю довузівської підготовки на формування у студентів-іноземців мотиваційної, адаптаційної, теоретичної та практичної готовності до подальшого навчання у ВТНЗ; оволодінням

майбутніми студентами-іноземцями технічного ВНЗ знаннями про сутність, види та організаційні форми в навчанні; набуттям студентами-іноземцями досвіду використання набутих знань, вмінь та навичок на практиці; психолого-педагогічного супроводу формування готовності студентів-іноземців груп довузівської підготовки до навчання у ВТНЗ.

Розкрито сучасні тенденції розвитку системи довузівської підготовки студентів-іноземців в Україні та Росії, які є країнами з багаторічним досвідом підготовки іноземних громадян.

Ключові слова: готовність до навчання, формування готовності, студенти-іноземці, довузівська підготовка іноземних громадян, технічний університет, етапи формування готовності, дидактичні та андрагогічні принципи, педагогічні умови, педагогічна підтримка, критерії та показники.

АННОТАЦИЯ

Сладких И. А. Формирование готовности студентов-иностранцев групп довузовской подготовки к обучению в высших технических учебных заведениях. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского. – Винница, 2014.

Диссертация посвящена проблеме формирования готовности студентов-иностранцев групп довузовской подготовки к обучению во ВТУЗе.

Установлено, что готовность студентов-иностранцев групп довузовской подготовки (СИГДП) к дальнейшему обучению во ВТУЗе является результатом выполнения функций (адаптационной, мотивирующей, образовательной, развивающей, воспитательной, социокультурной) довузовской подготовки.

Раскрыты организационно-педагогические периоды становления системы довузовской подготовки студентов-иностранцев в бывшем СССР, не имеющей мировых аналогов: I этап – анализ систем среднего образования стран-заказчиков, разработка технологий обучения, создание системы управления работой со СИГДП, разработка учебных планов, программ, систематизация введения идеологической составляющей в учебный процесс (1955-1975 гг.); II этап – развитие научно-исследовательской работы по оптимизации обучения; организации самостоятельной работы СИГДП; развитие материальной базы факультетов; компьютеризация учебного процесса; мероприятия по дальнейшему усовершенствованию деятельности системы подготовки иностранных граждан (1975-1985 гг.); III этап – переход от экстенсивного к интенсивному развитию системы довузовской подготовки иностранных граждан; увеличение перечня специальностей довузовского обучения студентов-иностранцев (1985-1990 гг.); IV этап – самостоятельность от регламентации директивных документов Минобразования СССР и инструктивных писем Института русского языка имени О.С. Пушкина; разработка образовательных программ; активизация учебно-методической работы; поиск фирм-поставщиков; оформление контрактов, разработка ценовой политики и системы распределения выпускников (1990-2000 гг.);

V этап – утверждение «статуса студента-иностранца»; поддержка Болонской системы образования; предоставление возможности выбора студентам-иностранцам языка обучения (2000-2010 гг.); VI этап – разработка педагогических технологий и методик; разработка и усовершенствование методического обеспечения обучения языку (английский, украинский); оптимизация организации учебного процесса для преодоления расхождений в базовой подготовке студентов-иностранцев групп довузовской подготовки (с 2010 г.). Приведен системный анализ современных тенденций и перспектив развития системы довузовской подготовки студентов-иностранцев в Украине и странах СНГ.

В диссертации определены, научно обоснованы и экспериментально проверены педагогические условия, педагогические технологии, дидактические и андрагогические принципы, которые обеспечивают формирование готовности студентов-иностранцев групп довузовской подготовки к обучению в ВТУЗе согласно технологическим этапам.

Разработана и обоснована технология поэтапного формирования готовности СИГДП к обучению во ВТУЗе относительно 40-недельного графика учебного процесса, способствующий повышению уровня готовности будущих студентов технического университета к учебной, научно-исследовательской та дальнейшей профессиональной деятельности, состоящий из мотивационно-диагностического (4 недели), мотивационно-целевого (5 недель), содержательно-подготовительного (5 недель), коммуникативно-деятельного (6 недель), учебно-деятельного (10 недель), рефлексивно-оценочного (4 недели), аналитико-корректирующего этапов (6 недель). Формирование готовности СИГДП к обучению во ВТУЗе заключается в строгой последовательности и взаимосвязи психологических и педагогических условий, андрагогических и дидактических принципов в процессе выполнения функций системы довузовской подготовки относительно технологических этапов.

Доказано, что эффективность процесса формирования готовности СИГДП к обучению в ВТУЗе, независимо от временного периода обучения (группы стандартного заезда, группы позднего заезда) на факультете довузовской подготовки и предыдущей базовой подготовки (студенты, обучающиеся по контракту; студенты, прибывшие по государственному обмену) на родине, обусловлена направленностью довузовской подготовки на формирование у студентов-иностранцев мотивационной, адаптационной, теоретической и практической готовности к дальнейшему обучению во ВТУЗе; овладением будущими студентами-иностранцами технического ВУЗа знаниями о сущности, видах и организационных формах обучения; обретением студентами-иностранцами опыта использования приобретенных знаний, умений и навыков на практике в условиях довузовской подготовки; психолого-педагогической поддержкой формирования готовности СИГДП к обучению в ВТУЗе.

Ключевые слова: готовность к обучению, формирование готовности, студенты-иностранцы, довузовская подготовка иностранных граждан, технический университет, этапы формирования готовности, дидактические и андрагогические принципы, педагогические условия, педагогическая поддержка, критерии и показатели.

ANNOTATION

Sladkih I. A. Forming readiness of students-foreigners in groups preparation for training in technical universities. – Printed as a manuscript.

Thesis for the Candidate's Degree of Pedagogical Sciences in the specialty 13.00.04 – Theory and Methodology of Professional Education. – Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsybynsky, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Vinnytsia, 2014.

Thesis determines scientifically grounded and experimentally verified the organizational, pedagogical conditions, pedagogical technologies, didactic and andragogical principles, which provides forming readiness of students-foreigners in groups preparation for training in technical universities on technological stages.

Is established, that the efficiency of forming readiness of students-foreigners in groups preparation for training in technical universities, irrespective of previous training and basic preparation orientation due to the formation of pre-university training of foreign students in motivation, adaptation, theoretical and practical readiness for further study in technical universities; mastering by the future students-foreigners of technical universities, knowledge about the nature, types and organizational forms in studying, acquiring experience of the using acquired knowledge, abilities and skills in practice; psycho-pedagogical support of forming readiness of students-foreigners in groups preparation for training in technical universities.

Current trends of development of the preparatory students-foreign in Ukraine and Russia which are countries with long experience in training foreign citizens have been revealed.

Key words: readiness for training, forming readiness, students-foreigners, pre-university training of foreign citizens, technical universities, stages in the formation readiness, didactic and andragogical principles, pedagogical conditions, pedagogical support, criteria and indicators.

Підписано до друку 11.12.2013 р.
Формат 60x84/16. Ум. друк. арк.1,16
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Друк різнографічний.
Наклад 100 прим. Замовлення № 276.

ТОВ «Ландо ЛТД»
м. Вінниця, вул. Хмельницьке шосе, 145
тел.: (0432) 52-33-95